

Alina Wróbel*

Wprowadzenie: Między teorią a praktyką wychowania. Konteksty teoretyczne wobec zmian w rzeczywistości społeczno-kulturowej

Abstrakt

Artykuł stanowi wprowadzenie do 22. tomu czasopisma „Nauki o Wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne” (NOWIS). Zaprezentowano w nim pola analiz, które stanowiły fundament teoretyczny tego tomu, oraz jego ramę koncepcyjną. W dalszej części sygnalnie odniesiono się do problematyki poruszanej w poszczególnych artykułach.

Słowa kluczowe: teoria, konteksty teoretyczne, praktyka wychowania, praktyka pedagogiczna.

Introduction: Between Theory and Practice of Education. Theoretical Contexts and Changes in Socio-Cultural Reality

Abstract

This article serves as an introduction to Volume 22 of “Nauki o Wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne” (NOWIS). It outlines the areas of inquiry that constitute the theoretical foundation and conceptual framework of this volume. The second part briefly introduces the key issues addressed in the individual articles included in the issue.

Keywords: theory, theoretical contexts, educational practice, pedagogical practice.

Artykuł otrzymano: 16.07.2026; akceptacja: 17.07.2026.

* Uniwersytet Łódzki.

Kolejny numer czasopisma „Nauki o Wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne” (NOWIS) poświęcony został tematyce relacji między teorią a praktyką wychowania, rozumianą w najszerszym zakresie znaczeniowym tego pojęcia (Marynowicz-Hetka 2011). Uwagę skupiono na tych kontekstach teoretycznych, które mają fundamentalne znaczenie dla współczesnego rozumienia wychowania, a także interpretowania zmian zachodzących w rzeczywistości społeczno-kulturowej, w szczególności w szeroko rozumianej praktyce pedagogicznej. Przy czym pamiętać należy, że teoria interpretowana jest tutaj szeroko i powiązana z potrzebą ciągłego poszukiwania teoretycznych uzasadnień, które nadają sens działalności wychowawczej i rekonstruują myślenie o niej. Inaczej rzecz ujmując, teoria rozumiana jest procesualnie, jako rezultat refleksji poznawczej nad działalnością naukowo-badawczą, a także nad działaniem (Afletowicz 2012). W tej interpretacji teoria to spójny, uporządkowany systemem wiedzy i przekonań, stanowiący podstawę refleksyjnego przekształcania rzeczywistości. Natomiast rzeczywistość edukacyjna jest rozumiana jako przestrzeń, w której możliwy staje się dialektyczny związek między teorią i praktyką pedagogiczną, a dalej – myśleniem oraz działaniem.

Przykładem tego typu problemów badawczych i zależności jest refleksja etyczna, podejmowana w odniesieniu do zmian zachodzących w rzeczywistości społeczno-kulturowej, w tym w rzeczywistości edukacyjnej. Tej tematyki dotyczy tekst Krzysztofa Maliszewskiego, w którym rozważania odnoszą się do praktyki autodehumanizacji, jako zaniku wrażliwości hermeneutycznej i etycznej, co skutkuje zanikiem refleksyjności oraz woli poszukiwania sensu istnienia. Kolejnym zagadnieniem ufundowanym w kontekście relacji teoria – praktyka wychowania jest upominanie się o wrażliwość i głębokość doświadczania świata. Powyższe kategorie stanowią kanwę rozważań poprowadzonych w dwóch tekstach, których autorami są Małgorzata Piasecka i Jarosław Gara. To, co spaja te dwa teksty, to przyjęta perspektywa antropologiczna oraz jej znaczenie dla pedagogicznego prowadzenia człowieka na drodze jego autonomicznego rozwoju. Przy czym podkreślić należy, że w przypadku tych dwóch tekstów ideą przewodnią jest „humanistyczne zorientowanie” teorii i praktyki pedagogicznej jako fundament samotranscendencji człowieka.

Jeśli przyjmiemy hermeneutyczno-fenomenologiczne rozumienie teorii, to możemy ją interpretować jako czynnik zmiany rzeczywistości, zmiany dokonującej się w procesie rozumienia sensu i odnajdywania znaczenia zjawisk oraz procesów zachodzących w rzeczywistości edukacyjnej (por. Piotrowski 2012). Skoro tak, to towarzyszyć temu powinno rozumiejące doświadczanie zjawisk świata społeczno-kulturowego, a także przyjęcie stanowiska, że jedność teorii i praktyki powinna być podstawą myślenia pedagogicznego. W tej perspektywie szczególnego znaczenia nabiera tekst Marka Jeziorańskiego, w którym autor analizuje problem podej-

mowania właściwych decyzji wychowawczych, lokujących się pomiędzy tym, co wychowawca przyjmuje ze względu na dobro rozwojowe wychowanka i do czego dąży (racja), a budowaniem z wychowankiem dobrej, pełnej wzajemnego zaufania relacji wychowawczej. Podobne dylematy etyczne przywołane zostały w tekście Marty Krasuskiej-Betiuk, która rekonstruuje główne idee koncepcji Gerta Biesty, dotyczące fundamentalnych zadań edukacji powszechnej oraz roli podmiotów edukacyjnych, i osadza je w kontekście kategorii zaufania oraz nieufności.

Kolejny tekst, autorstwa Aliny Wróbel, dotyczy zmian, jakie zachodzą w języku współczesnej myśli pedagogicznej, oraz ich znaczenia dla uprawiania pedagogiki, a także umacniania społeczno-kulturowego znaczenia badań pedagogicznych. Prowadzone rozważania zostały skoncentrowane na dylematach dotyczących tego, w jakim zakresie pojęcia i kategorie funkcjonujące w języku pedagogiki są reprezentacją wiedzy zawartej we współczesnej myśli pedagogicznej. W części *Studia i rozprawy* zapoznać się możemy także z dwoma tekstami autorów zagranicznych. Iman Bouzeria dokonuje interpretacji praktyki pedagogicznej z perspektywy języka – jako narzędzia naszego myślenia – uwzględniając świadomość metajęzykową nauczycieli i jej etyczne walory, istotne zwłaszcza w kontekście inkluzji. Hamed Yaghmaeian prowadzi rozważania dotyczące roli nauczyciela w procesie reinterpretacji kształtowanych w procesie edukacji doświadczeń uczniów. Przy czym znaczącą wagę przypisuje odczuwaniu (w obrębie rejestrów sensorycznych), narracji i rekonfiguracji doświadczenia w czasie.

Jeszcze inną perspektywę rozumienia relacji teoria – praktyka pedagogiczna nakreśliła Izabela Kamińska-Jatczak. W artykule jej autorstwa poznajemy reinterpretację wybranych dyskursów doświadczenia wynikającego z realizacji badania partycypacyjnego. Powyższa rekonstrukcja jest źródłem refleksji, której towarzyszy poszukiwanie sensów oraz znaczeń, a dzięki temu działalność badawcza zyskuje nowy wymiar jako działanie dynamiczne i transformujące badacza. Badanie jako doświadczenie procesualne poszerza horyzonty rozumienia, formuje tożsamość badaczki, ale stanowi także źródło dylematów etycznych, co ma znaczenie dla zaawansowanej relacji badawczej. Relacji, w jakiej pozostają między sobą badacz i narrator, poświęciła swój tekst także Amelia Krawczyk-Bocian. Analizując metodę wywiadu narracyjnego, odniosła się do procedury badawczej i jej przebiegu. W jej interpretacji narrator staje się współbadaczem, równoprawnym partnerem procesu badawczego, który istnieje od momentu nawiązania pierwszego kontaktu z badaczem do etapu wspólnego raportowania z badań. Dzięki temu podejściu wywiad narracyjny zyskuje swoistą dynamikę, która zmienia jakość procesu badawczego.

Kolejny tekst, autorstwa Katarzyny Miśkiewicz, dotyczy interakcyjnego osadzenia działania kuratora rodzinnego w terenie jako formy „pomocy narzuconej”. Refleksje i analizy zamieszczone w artykule umacniają relację istniejącą między myśleniem i działaniem pedagogicznym, osadzając ją w perspektywie symbolicznych znaczeń oraz dylematów etycznych.

Pulę tekstów powstałych na kanwie warsztatu badawczego zamyka praca, której autorkami są Alicja Korzeniecka-Bondar i Beata Kunat. Artykuł dotyczy procesu zmiany jaka dokonuje się w świadomości studentek, przyszłych nauczycielek przedszkół i klas I–III, na drodze stawania się badaczką zjawisk społecznych w warunkach *Research Team-Based Learning*. W tej perspektywie refleksyjne i krytyczne myślenie studentek staje się drogą do rozumienia procesu badawczego i poznania wartości wiedzy naukowej oraz kształtowania kompetencji badawczych w strategii jakościowej.

W części *Dyskusje/Polemiki/Recenzje* zapoznać się możemy z recenzją pracy autorstwa Adama Janasa pod tytułem *Pytanie o wychowanie*, którą sporządził Dariusz Stępkowski. Poszukiwanie odpowiedzi na to fundamentalne dla nauk o wychowaniu pytanie stanowi kwintesencję pedagogicznego myślenia. Tym bardziej zapraszam do zapoznania się zarówno z recenzją, jak i z omawianą w niej publikacją.

Zwieńczeniem tomu jest artykuł, którego treść ma znaczenie retrospektywne, symboliczne, ale także merytoryczne. Autorzy tekstu – Ewa Marynowicz-Hetka oraz Piotr Soszyński – dokonali przeglądu najważniejszych wydarzeń naukowych i promocyjnych związanych z działalnością Redakcji czasopisma „Nauki o Wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne” (NOWIS) w dziesiątym roku jego istnienia. Na podkreślenie zasługuje to, iż wskazane w treści tekstu działania, procedury, okolicznościowe publikacje, wydarzenia akademickie i osiągnięcia stanowią o jakości i profilu czasopisma, a także o jego miejscu w ogólnopolskiej oraz międzynarodowej przestrzeni akademickiej. Specyfikę rozwoju czasopisma oddaje idea przewodnia, którą jest tworzenie kultury myślenia o naukach o wychowaniu w kategoriach nie tylko interdyscyplinarnych, ale także transwersalnych (por. Marynowicz-Hetka 2009). Tym bardziej staje się to istotne, jeśli dodamy do tego ciągle dookreślanie miejsca pól praktyki w naukach o wychowaniu, zwłaszcza w kontekście przemian zachodzących we współczesnej rzeczywistości społeczno-kulturowej.

Zapraszając Państwa do zapoznania się z treścią tego numeru czasopisma, pragnę serdecznie podziękować i wyrazić wdzięczność wszystkim autorkom i autorom tekstów, a także wszystkim tym osobom, których zaangażowanie, wysiłek i proces twórczy pozwoliły opublikować 22. tom czasopisma „Nauki o Wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne” (NOWIS). Praca nad redakcją tomu stanowiła dla mnie intelektualną przyjemność i była źródłem wielu cennych doświadczeń. I *last but not least*, szczególne podziękowania kieruję do Profesor Ewy Marynowicz-Hetki, redaktor naczelnej NOWIS, zaproszenie do redakcji numeru było dla mnie zaszczytem i intelektualnym wyzwaniem.

* * *

Introduction: Between Theory and Practice of Education. Theoretical Contexts and Changes in Socio-Cultural Reality

Abstract

This article serves as an introduction to Volume 22 of "Nauki o Wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne" (NOWIS). It outlines the areas of inquiry that constitute the theoretical foundation and conceptual framework of this volume. The second part briefly introduces the key issues addressed in the individual articles included in the issue.

Keywords: theory, theoretical contexts, educational practice, pedagogical practice.

This issue of "Nauki o Wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne" (NOWIS) is concerned with the relationship between theory and practice of education, understood in the broadest sense of the notion (Marynowicz-Hetka 2011). The focus is on those theoretical contexts that are of fundamental importance for the contemporary understanding of education, as well as for interpreting the changes taking place in the sociocultural reality, particularly in the broadly understood field of educational practice. It should be noted, however, that theory is interpreted here in a broad sense and is linked to the need for a constant search for theoretical justifications that give meaning to educational practice and reshape our thinking about it. In other words, theory is understood as a process, namely as the result of cognitive reflection on scientific and research activities, as well as on practice (Afeltowicz 2012). In this interpretation, theory is a coherent, structured system of knowledge and beliefs that serves as the foundation for the reflective transformation of reality. The educational reality, on the other hand, is understood as a space in which a dialectical relationship between theory and pedagogical practice – and, by extension, between thinking and action – becomes possible.

An instance of this type of research problem and relationship is ethical reflection on the changes taking place in the sociocultural reality, including the educational reality. This topic is addressed in Krzysztof Maliszewski's text, where his reflections focus on the practice of self-dehumanization, understood as the erosion of hermeneutic and ethical sensitivity, resulting in the loss of reflexivity and the will to seek the meaning of existence. Another issue that arises in the context of the relationship between theory and practice in education is the call for sensitivity and depth in experiencing the world. These categories form the basis for the discussions presented in two articles written respectively by Małgorzata Piasecka and Jarosław Gara. What links these two texts is the anthropological perspective adopted by the authors and its significance for guiding individuals pedagogically along the path of their autonomous development. It should be emphasised, however, that in the case of these two papers, the central idea is the "humanistic orientation" of pedagogical theory and practice as the foundation of human self-transcendence.

If we adopt a hermeneutic-phenomenological concept of theory, we can interpret it as a factor in the transformation of reality – a transformation that takes place in the process of understanding the meaning and discovering the significance of phenomena and processes occurring in the educational reality (cf. Piotrowski 2012). If this is the case, then it should be accompanied by an understanding of the phenomena of the sociocultural world through experience as well as the adoption of the position that the unity of theory and practice should form the basis of pedagogical thinking. From this perspective, Marek Jeziorański's text takes on particular significance, as the author analyses the problem of making appropriate educational decisions, which lie between what the educator adopts for the sake of the student's developmental well-being and what the educator strives for (reason), and building a good, mutually trusting educational relationship with the student. Similar ethical dilemmas are addressed by Marta Krasuska-Betiuk, who reconstructs the main ideas of Gert Biesta regarding the fundamental tasks of public education and the role of educational actors, and situates them within the context of the categories of trust and distrust.

Alina Wróbel's paper addresses the changes taking place in the language of contemporary pedagogical thought, their significance for the practice of pedagogy, and the strengthening of the sociocultural significance of pedagogical research. The discussion focuses on the dilemmas surrounding the extent to which the concepts and categories used in the language of pedagogy represent the knowledge contained in contemporary pedagogical thought. The *Studies and Dissertations* section includes two texts by foreign authors. Iman Bouzeria interprets pedagogical practice from the perspective of language – as a tool of our thinking – taking into account teachers' metalinguistic awareness and its ethical dimensions, which are particularly important in the context of inclusion. Hamed Yaghmaeian reflects on the role of the teacher in the process of reinterpreting students' experiences as they are shaped during the educational process. In doing so, he places significant emphasis on sensation (within sensory registers), narrative, and the reconfiguration of experience over time.

Yet another perspective on the understanding of the relationship between theory and practice is proposed by Izabela Kamińska-Jatczak. Her paper offers a reinterpretation of selected discourses on the experience resulting from participatory research. This reconstruction serves as a source of reflection accompanied by a search for meaning and significance. As a result, research activity takes on a new dimension as a dynamic process that transforms the researcher. Research as a processual experience broadens the horizons of understanding, shapes the researcher's identity, but also gives rise to ethical dilemmas, which is significant for an advanced research relationship. Amelia Krawczyk-Bocian's article also explores the relationship between the researcher and the narrator. In analysing the narrative interview method, she addresses the research procedure and its progression. In her interpretation, the narrator becomes a co-researcher – an equal partner in the research process – from the moment of initial contact with the researcher through to the stage of joint research reporting. Thanks to this approach, the narrative interview gains a unique dynamic that transforms the quality of the research process.

Katarzyna Miśkiewicz's paper examines the interactive context of a family probation officer's fieldwork as a form of "imposed assistance." The reflections and analyses presented in the article reinforce the relationship between pedagogical thinking and action, situating it within the context of symbolic meanings and ethical dilemmas.

The collection of texts based on research methodology concludes with a paper by Alicja Korzeniecka-Bondar and Beata Kunat. The article is concerned with a process of change that occurs in the awareness of students, prospective preschool and early primary school teachers, as a result of becoming researchers of social phenomena in the context of Research Team-Based Learning. From this perspective, reflective and critical thinking among female students becomes a path to understanding the research process, recognizing the value of scientific knowledge, and developing research competencies within a qualitative research framework.

The *Discussion/Polemic/Review* section contains Dariusz Stępkowski's review of Adam Janas' book *Pytanie o wychowanie* [The Question about Education]. The search for an answer to this question, which is fundamental to the field of education, is the very essence of pedagogical thinking. For this reason, I encourage you to read both the review and the publication it discusses.

The volume culminates in an article whose content is retrospective and symbolic, but also substantive. Ewa Marynowicz-Hetka and Piotr Soszyński review the most significant academic and promotional events related to the activities of the editorial board of the journal "Nauki o Wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne" (NOWIS) during its tenth year of existence. It is worth emphasizing that the activities, procedures, special publications, academic events, and achievements mentioned in the text define the quality and profile of the journal, as well as its place in the national and international academic landscape. The unique nature of the journal's development is reflected in its guiding principle: fostering a culture of thinking about the educational sciences not only in interdisciplinary but also in transversal terms (cf. Marynowicz-Hetka 2009). This becomes all the more important when we consider the ongoing redefinition of the role of fields of practice within the educational sciences, especially in the context of the transformations taking place in contemporary sociocultural reality.

As I invite you to explore the contents of this issue of the journal, I would like to extend my heartfelt thanks and gratitude to all the authors of the articles, as well as to all those whose commitment, effort, and creative process made it possible to publish the 22nd volume of the journal "Nauki o Wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne" (NOWIS). Editing this volume was an intellectual pleasure for me and a source of many valuable experiences. And last but not least, I would like to extend special thanks to Professor Ewa Marynowicz-Hetka, editor-in-chief of NOWIS. The invitation to edit this issue was both an honour and an intellectual challenge for me.

Bibliography

- Afeltowicz Ł. (2012) *Modele, artefakty, kolektywy. Praktyka badawcza w perspektywie współczesnych studiów nad nauką*, Toruń, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, <https://doi.org/10.12775/978-83-231-5670-3>.
- Marynowicz-Hetka E. (2009) *Pedagogika społeczna. Podręcznik akademicki*, vol. 1, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Marynowicz-Hetka E. (2011) *Praktyczność pedagogiki – zakres, przekraczanie – na przykładzie pedagogiki społecznej* in: *Pedagogika ogólna. Dyskursy o statusie naukowym i dydaktycznym*, T. Hejnicka-Bezwińska (ed.), Bydgoszcz, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, pp. 290–301.
- Piotrowski P. (2012) *W poszukiwaniu rozumu pedagogicznego. Wybrane zagadnienia meta-pedagogiki*, Olsztyn, Centrum Badań Społecznych UWM, Wydział Nauk Społecznych UWM.

O Autorce

Alina Wróbel – doktor habilitowana w dziedzinie nauk społecznych, dyscyplinie pedagogika, profesor Uniwersytetu Łódzkiego, zatrudniona na Wydziale Nauk o Wychowaniu UŁ, w Katedrze Teorii Wychowania. Zainteresowania naukowo-badawcze: pogranicze pedagogiki ogólnej i teorii wychowania, filozoficzne i teoretyczne podstawy wychowania, zmiany paradygmatyczne i zwroty badawcze w humanistyce, pedagogika humanistyczna i jej antropologiczne fundamenty oraz współczesne teorie i ideologie wychowania, a także intencjonalność działania wychowawczego oraz manipulacja jako sposób wywierania wpływu, forma przemocy i zjawisko społeczne. Wiceprzewodnicząca KNP PAN na kadencję 2024–2027, Przewodnicząca Sekcji Teorii Wychowania KNP PAN, Członkini Sekcji Pedagogiki Ogólnej KNP PAN.

About the Author

Alina Wróbel – Associate Professor in social sciences, the discipline of pedagogy; Professor at the University of Lodz, employed at the Faculty of Educational Sciences, Department of Educational Theory. Her research interests include the intersection of general pedagogy and the theory of education, the philosophical and theoretical foundations of education, paradigm shifts and research trends in the humanities, humanistic pedagogy and its anthropological foundations, contemporary theories and ideologies of education, the intentionality of educational action, manipulation as a means of exerting influence, a form of violence and a social phenomenon. Vice Chair of the Committee on Pedagogy of the Polish Academy of Sciences (KNP PAN) for the 2024-2027 term, Chair of the Section of Theory of Education of the Committee on Pedagogy of the Polish Academy of Sciences (KNP PAN), Member of the Section of General Pedagogy of the Committee on Pedagogy of the Polish Academy of Sciences (KNP PAN).